

Riksförbundet Sveriges museer
Verksamhetskoordinator Maria B Olofsson
070-811 60 33

REMISSVAR

Datum	2016-03-14
Vår referens	Maria B Olofsson
Ert datum	2015-02-24
Er beteckning	Ku2015/02515/KL

Regeringskansliet
Kulturdepartementet

103 33 Stockholm

Remissvar från RSM: Remiss SOU 2015:89 Ny museipolitik

Riksförbundet Sveriges Museer (RSM) har till uppgift att ta tillvara och driva den svenska museisektorns gemensamma intressen. Förbundet företräder drygt 220 medlemsmuseer på nationell, regional och lokal nivå i Sverige.

RSM har beretts möjlighet att yttra sig över *SOU 2015:89 Ny museipolitik* i vilken Museiutredningen lämnar ett antal förslag utifrån en översyn av de statliga museernas uppdrag, myndighets- och institutionsstruktur samt regeringens styrning av dem.

RSM har haft dialog med samt tagit del av ett antal remissvar och kommentarer från aktörer inom och utom museisektorn. RSM:s styrelse representerar genom sin sammansättning centrala, regionala, kommunala museer samt verksamhetsmuseer. RSM som organisation representerar också medlemsmuseer som inte drivs i offentlig regi.

Inledningsvis ställer sig RSM mycket positivt till ambitionen att skapa en uttalad museipolitik och att på så vis tydliggöra samt lyfta fram museernas roll i samhället. Det är RSM:s bedömning att utredningen tecknar en gedigen bakgrundsbild i de flesta delar. RSM ser det som särskilt betydelsefullt för museerna idag att utredningen i förslaget till museilag (3§) anger att de offentliga museerna "ska bidra till det demokratiska samhällets utveckling".

RSM har i remissvaret valt att fokusera på följande punkter:

1. SAMLINGARNAS BETYDELSE OCH UTVECKLAD AKTIV FÖRVALTNING
 - RSM efterlyser en tydligare analys kring samlingarnas betydelse och potential.
 - RSM föreslår en ny access-satsning för utveckling av samlingarnas förvaltning med fokus på inkludering och mångfald
2. FÖRSLAG TILL MUSEILAG
 - RSM ställer sig positivt då en lag bekräftar museernas professionalitet och ställning som fria kultur- och kunskapsinstitutioner.
 - RSM önskar dock vissa förtydliganden och justeringar i skrivningen
3. FÖRSLAG TILL NY MYNDIGHET FÖR MUSEER OCH UTSTÄLLNINGAR
 - RSM bedömer att en samordning av branschspecifika frågor är önskvärd och lyfter i remissvaret upp ett antal områden där museisektorn har behov av nationell överblick och samordning.
 - RSM väljer dock att avstå från att ta ställning till om funktionen bör finnas i en ny myndighet, i redan befintlig myndighet eller att Riksutställningar ges ett förnyat uppdrag.

1. SAMLINGARNAS BETYDELSE OCH UTVECKLAD AKTIV FÖRVALTNING

Betona samlingarnas potential

Musernas verksamhet vilar på två ben – samlingar och det publika arbetet. Över båda spänner forskning och kunskapsuppbyggnad. Samlingarna och det publika arbetet är beroende av varandra och kan inte stå fria från varandra i en nutida museiverksamhet. Samlingarna är också utgångspunkten för vilka berättelser museerna kan lyfta fram. RSM menar att frågan om samlingarnas betydelse, forskning och digitalisering inte utreds i tillräckligt hög grad i utredningen. Utredningen har därför fått en olycklig slagsida mot de publika frågorna. Det som gör museernas verksamhet unik är just samlingarna och föremålen som kan låta användare av olika slag skapa sig bilder av det förflutna och historien och få nya perspektiv på dagens samhälle.

Fördjupad utredning om sektorns behov

Även frågan om museernas arbete med att aktivt förvalta sina samlingar behöver en tydligare genomlysning. Det handlar inte minst om de stora mängder föremål som fyndfördelas av Riksantikvarieämbetet där flera mottagande museer idag upplever att den långsiktiga förvaltningen av fornfynd är kostsam. En fördjupad utredning av hela museibranschens långsiktiga behov skulle vara önskvärd.

Kulturmiljö, digitalisering, forskning och kunskapsuppbyggnad – analysen saknas

Generellt saknas i utredningen kulturmiljöfrågorna som för många museer är ett viktigt verksamhetsområde. Flera av de centrala och kommunala samt i stort sett alla regionala museer arbetar på ett eller annat sätt med kulturmiljöfrågor. Vidare saknar RSM den stora och resurstunga frågan om samlingarnas digitalisering som i hög grad kommer att påverka museernas framtida arbete. Frågan om digitaliseringen hade behövt en djupare analys avseende både infrastruktur och resurser. Även forskning och kunskapsuppbyggnad berörs svepande i utredningen och skulle kunna ha getts en djupare analys utifrån de aktuella rapporterna kring museernas forskning som finns. För att leva upp till den nya museiroll som beskrivs i utredningen krävs forskning och förnyad kunskapsuppbyggnad.

Samhällspegling genom samlingar

Samlingarnas aktiva förvaltning är avgörande för museernas möjlighet att spegla dagens samhälle. De behöver kompletteras och sättas i sammanhang utifrån mer komplexa och bredare frågeställningar än som var fallet när de skapades. Kulturarv kan användas både för att inkludera och exkludera. De berättelser som museerna väljer att lyfta fram bidrar också till att skapa bilden av vad som betraktas som svenskt idag. Enligt rapporten *Museerna och mångfalden (Riksställningar 2014)* står det klart att Svenska museer inte speglar eller införlivar den etniska, socioekonomiska eller kulturella mångfalden i Sverige. Drygt två miljoner svenskar, mer än 25 procent av Sveriges befolkning, är antingen själva födda utomlands eller av två utrikes födda föräldrar. Men mycket få av de som arbetar på museer har utländsk bakgrund, färre än i samhället i stort visade rapporten *Kultur av vem? En undersökning av mångfald i den svenska kultursektorn (Myndigheten för kulturanalys 2015)*. Tendensen har dessutom förstärkts de senaste tio åren. Samtidigt står många människor som anlänt till Sverige, med en kompetens museerna behöver, utan arbete idag. Här finns en bro att bygga. Ett bra exempel på en kraftfull reform var accessprojektet som drevs 2006-2009 och där 1102 personer som stått utanför arbetsmarknaden fick sysselsättning i arbete med arkiv och kulturarv. Många övergick i tillsvidareanställningar. Antalet anställda med utländsk bakgrund inom accessprojektet uppskattades till cirka 14 procent.

RSM föreslår ny accessatsning

Museer behöver medarbetare med nya erfarenheter och perspektiv. Det skapar inte bara nya relationer till publiken utan också ökad kunskap och bredare förståelse av samhället. RSM föreslår därför en satsning på ett nytt, nationellt accessprojekt med fokus på inkludering och mångfald.

2. FÖRSLAG TILL MUSEILAG

Utredningen föreslår att en särskild museilag inrättas. Syftet med en sådan lag är att stadfästa "museernas fria ställning som kunskapsinstitutioner i samhället och deras ansvar för att förmedla ett reflekterande förhållningssätt till historien och omvärlden."

RSM ser i grunden positivt på förslaget om en museilag som tydliggör de offentliga museernas roll i samhället och dess oberoende ställning som kunskapsinstitutioner. RSM vill dock nedan lyfta fram ett antal formuleringar i den föreslagna lagtexten som kan förtydligas. Slutligen efterlyser RSM en beskrivning på hur lagens efterlevnad ska hanteras.

1§

I förslaget till Museilag 1§ anges att lagen ska gälla offentligt styrda museer och inte de museer som endast delvis finansieras offentligt. Detta är ett förslag som RSM stödjer. Beskrivningen av vad som avses med offentligt styrda museer är dock motsägelsefullt i förslaget eftersom det hänvisar till lagen om offentlig upphandling som både väger in vem som styr en institution och hur den finansieras. Här behövs ett förtydligande.

2§

I 2§ anges följande definition av vad som avses med museum i lagen: "...kännetecknas dels av att det är en utställningsverksamhet som är öppen för allmänheten, dels att det har avlönad personal" RSM ser den nu föreslagna definitionen som för ensidig vad gäller utställningsmediets roll och för öppen i största allmänhet. Om samlingar lyfts ut ur definitionen av begreppet museum försvinner också den del av museernas verksamhet som gör dem unika i relation till andra upplevelseinstitutioner. RSM menar att man bör använda ICOM:s definition. Den rymmer dessutom den demokratiska aspekten av museernas ändamål, som utredningen vill betona: "...en permanent institution utan vinstintresse som tjänar samhället och dess utveckling, som är öppen för allmänheten, som förvärvar, bevarar, undersöker, förmedlar och ställer ut – i studiesyfte, för utbildning och förnöjelse materiella och immateriella vittnesbörd om människan och hennes omvärld."

RSM ställer sig dock positivt till att konsthallar kan omfattas av lagen. Ska konsthallarna omfattas som utredningen föreslår borde det dock påverka listan i 1§.

3§

I 3§ anges ändamålet för museerna inom det allmänna museiväsendet bland annat vara "att bidra till det demokratiska samhällets utveckling". Bidraget till ett demokratiskt samhälle är självklart grundläggande för ett offentligt museum. Dock saknar RSM ett förtydligande kring *hur* museerna förväntas att bidra.

Vidare föreslår RSM också att beskrivningen av museernas ändamål kompletteras för att betona museernas betydelse som kunskapsinstitutioner där bredden och djupet i kunskapsinsamlingen säkerställs för att möjliggöra framtida tolkningar och omtolkningar av dagens och gårdagens samhälle.

5§

I 5§ beskrivs att en huvudman inte får vidta inskränkande åtgärder. Här behövs en tydligare skrivning då det finns accessionsformer där styrelse beslutar om verksamheten fri från huvudmän. Det är då företrädare för huvudmannen som bär ansvaret. RSM föreslår därför att "En huvudman för..." byts mot "En företrädare för museets huvudman..."

6§

I 6§ står det att verksamheten ska präglas av "allsidighet, öppenhet och kvalitet". På sidan 273 i utredningen förtydligas detta med att verksamheten ska vara: "kunskapsbaserad och öppen för olika tolkningar" vilket enligt vår mening ger en beskrivning som bättre karakteriserar museerna.

7§

I paragrafen står det att utställningar och annan publikverksamhet ska vara tillgänglig och "anpassad till användarnas olika förutsättningar". Först och främst anser RSM att tillgänglighetsfrågan rör museernas hela verksamhet och inte bara utställningar och det publika arbetet. Lydelsen bör därför ändras. Vidare menar RSM att trots att RSM ställer sig bakom en sådan skrivning bör man vara medveten om att den kan vara svår att leva upp till för museer med små resurser. Utgångspunkt måste därför tas i museernas praktiska och ekonomiska förutsättningar.

8§

I 8§ står det att museerna "ska bidra till forskning och annan kunskapsuppbyggnad inom sina ämnesområden". RSM vill påpeka att det för museer med små resurser kan vara svårt att ha forskningsutbildad personal knuten till verksamheten. Det viktiga i dessa sammanhang anser RSM vara att verksamheten ska samarbeta med forskare och forskningsinstitutioner, utgå ifrån beforskat material samt utgå från vedertagna forskningsmetoder så som beskrivningen (sidan 274): "Genom att för allmänheten tydligt redovisa källor, museets skäl för olika urval och alternativa teorier, kan museet också hjälpa besökare och andra intressenter att göra sina egna bedömningar och bilda sig en egen uppfattning i olika frågor".

10§

I 10§ står det att museerna ska aktivt förvalta sin samlingar "för att nå verksamhetens mål". RSM förordar här en hänvisning till respektive museums beslutade förvaltningsstrategi för samlingarna.

11§

I 11§ ges museerna rätten att överlåta eller förstöra lös egendom. Ordvalet "om egendomen inte behövs" ställer sig RSM tveksamt till då beslutet ska tas utifrån ett noggrant övervägande och enligt en fastställd process som prövar föremålets relevans. Vidare bör det i texten tydligare framgå att de ekonomiska skälen inte ska vara vägledande utan att föremålens relevans för den aktuella samlingen ska vara avgörande.

13§

I 13§ regleras de statliga museernas uppdrag vad gäller den geografiska spridningen. RSM föreslår att skrivningen kompletteras så att den innefattar samtliga offentliga museer som har ett geografiskt verksamhetsområde.

3. FÖRSLAG TILL NY MYNDIGHET FÖR MUSEER OCH UTSTÄLLNINGAR

Utredningen föreslår en nedläggning av Riksutställningar och inrättandet av en ny myndighet med syfte att följa upp verksamheten inom de allmänna museerna och fördela bidrag till museisektorn. Myndigheten ska också hantera utställningsgarantier och ansvara för omvärldsbevakning och museistatistik.

Svarar myndigheten mot de nya behoven?

Förslaget om en ny myndighet som både ska följa upp och stödja museiverksamhet genom bland annat bidragsgivning har väckt ett antal frågor och RSM anser att förslaget inte har utretts tillräckligt och efterlyser särskilt en utförlig konsekvensanalys av förslaget. Den viktigaste frågan som RSM ställer sig är om det uppdrag som myndigheten föreslås få svarar mot idén om den nya roll som utredningen lägger fram för museerna i samhället.

RSMs bedömning är att en samordning av museispecifika frågor behövs, men att den bättre behöver ställas mot museernas roll som en del av en samhällelig infrastruktur. Andra frågor som RSM ställer sig är:

- Är den föreslagna myndighetsstorleken realistisk?
- Är det en lämplig konstruktion att både vara stödjande, bidragsgivande och kontrollerande myndighet?
- Vilka är konsekvenserna av Riksutställningars nedläggning?
- Är det lämpligt att separera museistatistiken från övrig kultursektor?

Branschspecifika behov

RSM har valt att nedan samla de branschspecifika frågor som fångats in från RSMs medlemmar och som bedöms skulle kunna samlas i en samordnande funktion.

RSM lämnar dock till regeringen att utreda frågan om huruvida de ska hanteras av en ny myndighet, fördelas på andra befintliga myndigheter eller om Riksutställningar ska ges ett förnyat uppdrag.

Hantera ny roll, nya målgrupper

I utredningen beskrivs hur museerna på alla nivåer kritiskt ska kunna granska samhället och lyfta fram kunskap som är av betydelse i samhället. Verksamheten skall vara anpassad för alla och tillgängliggöras över hela landet. Museisektorn behöver därför en central funktion för att till exempel bygga och sprida kunskap anpassad efter skarpare formulerade uppdrag samt kunskap om nya målgrupper och hur man når dessa.

Omvärldsbevakning – benchmarking även internationellt

Det behövs systematiserad omvärldsbevakning och spridning av metodutveckling samt utveckling av möjligheten för museer att jämföra sig med, inspireras av och etablera samverkan med framgångsrik internationell museiverksamhet.

Samlingsförvaltning

Frågan är central för museerna då den aktiva samlingsförvaltningen syftar till att förbättra samlingarnas kvalitet och relevans för dagens samhälle och även för framtida generationer. Flera av RSMs medlemmar, på olika nivå, uttrycker farhågor avseende finansiering av den långsiktiga och ekonomiskt krävande samlingsförvaltningen. Den höga ambition som utredningen skriver fram avseende museernas framtida roll ställer därför också krav på kunskap och kompetens vilket också kräver resurser.

Digitalisering

Detta är enligt RSMs bedömning kanske den viktigaste och svåraste samordnings- och finansieringsfrågan för museerna i den närmaste framtiden. Här handlar det om betydande samhällelig infrastruktur som fortfarande saknas helt. RSM kan konstatera att den viktiga frågan om hur finansieringen av samlingarnas digitalisering ska lösas saknas i utredningen. Att tillgängliggöra samlingarna digitalt handlar också om kunskapsutveckling och är en stor pedagogisk utmaning för framtiden.

Kunskapsuppbyggnad

Frågorna om vilken roll kunskapsuppbyggnad har och vad forskningens utveckling kan betyda och betyder för museiväsendet behöver adresseras ur ett övergripande perspektiv. Museernas roll som kunskapsinstitutioner accentueras i utredningen utifrån att museerna ska "kunna ge reflektion, diskussion och initierade ställningstaganden" (sidan 227), "kritiskt granska och diskutera spridning av felaktiga och stereotypa tolkningar inom sina ämnesområden" (sidan 232) och "tillämpa olika teoretiska perspektiv och tolkningsmodeller på verksamheten generellt" (sidan 278). Ska man hantera komplexa etiska frågor krävs dessutom perspektiv från forskningen och medel att söka för denna forskning. I utredningen beskrivs kunskapsuppbyggnaden och den viktiga forskningen vid museerna vagt. Det nya uppdraget som beskrivs behöver länkas samman med forskningskompetens och medel till forskning.

Metod- och teknikutveckling museigenerell (och inte bara för utställningar)

Utvecklingen bör handla om museernas kärnverksamheter samling-publik-kunskap för att främja utveckling av en museiverksamhet av hög kvalitet.

Utbildning av museipersonal

För att kunna vara en fortsatt stark aktör i samhället behöver museerna medarbetare och ledare med nya erfarenheter och perspektiv. Det finns därför behov av samlad överblick över den kompetensförsörjning som krävs för att främja en museiverksamhet av hög kvalitet.

Juridiskt stöd

Utifrån den ökade komplexiteten i samhället har många museer idag även behov av stöd i frågor som gäller LOU, upphovsrätt, avtalsskrivning etc.

ÖVRIGA FÖRSLAG SOM RSM VILL KOMMENTERA

Kollegial granskning

Förslaget till kollegial granskning som system för kvalitetsutveckling är RSM generellt positivt till och efterfrågar att även regionala och lokala museer bereds möjlighet att nyttja systemet. RSM vill dock påpeka att de olika museernas förutsättningar bör styra utformningen.

Nytt statsbidrag

RSM är också positiva till förslaget om nytt statsbidrag för samverkansprojekt i museisektorn. Dock bör det utvidgas till att vara sökbart för samverkan ur ett generellt perspektiv och inte bara för utställningsverksamhet. Det är lika angeläget att kunna söka utveckling inom användandet av andra medier, i arbetet med att nå nya målgrupper och arbetet med kunskapsuppbyggnad. RSM vill också betona vikten av spridning av den metodutveckling som uppnås.

Museibutikerna

I skrivningen om Inkomster från museibutiker (10.6.1 sid 311) föreslås att centralmuseernas butiker borde undantas från kravet om full kostnadstäckning i regleringsbrevet då de är att betrakta som en integrerad del av museiverksamheten. RSM menar att detta undantag borde omfatta samtliga offentligt styrda museer.

BESLUT

Beslut om remissvar fattades vid styrelsemöte i Riksförbundet Sveriges Museer den 18 februari 2016. I den slutliga beredningen av svaret har styrelsen samt verksamhetskoordinator Maria B Olofsson deltagit.

Maria Jansén
Ordförande

Mats Persson
Generalsekreterare